

József Andrasovszky'nin (1889- 1943) Türkiye'deki *Astragalus* L. (Fabaceae) türlerine ait kayıtları

Ömer ÇEÇEN¹, Zeki AYTAÇ², Hüseyin MISIRDALI³, Ayvaz ÜNAL⁴

¹Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Ermenek Meslek Yüksek Okulu, Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Programı, Karaman, Türkiye.

²Gazi Üniversitesi, Fen Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Ankara, Türkiye.

³Şırnak Üniversitesi, Bahçe Bitkileri Bölümü, Ziraat Fakültesi, Şırnak, Türkiye.

⁴Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Fen Bilgisi Eğitimi, Konya, Türkiye.

cecentan@yahoo.com

Geliş/Received: 06.10.2018 • Kabul/Accepted: 16.12.2018 • Yayın/Published Online: 30.12.2018

Öz: Andrasovszky 1911 yılında Ankara, Konya ve Karaman illeri arasındaki alanlardan topladığı bitkiler ile ilgili Additamenta ad Forum Galaticam et Lycaonicam tezini hazırlamıştır. Fazlaca tanınmayan bu çalışmasından *Astragalus* L. cinsine ait 19 taksonun kayıtları ve şu anda bulunduğu herbaryumlar hakkında bilgiler verilmektedir. Bu çalışma ile Andrasovszky'nin *Astragalus* cinsi kayıtlarının tam lokaliteleri, takson isimleri ve herbaryum örneklerinin durumu büyük oranda açıklığa kavuşturulmuştur. Teşhisi yapılan örneklerden 7 takson ülkemiz için endemiktir.

Anahtar kelimeler: Andrasovszky, *Astragalus*, Türkiye

József Andrasovszky's (1889- 1943) notes on the Turkish *Astragalus* L. (Fabaceae) species

Abstract: In 1911, Andrasovszky prepared the thesis named Additamenta ad Forum Galaticam et Lycaonicam about the plants which collected from the areas between Ankara, Konya and Karaman. In this unduly unrecognized study, 19 taxa records of the genus *Astragalus* are given and information on the herbariums is currently available. In this study, the exact localities, the names of taxa and the state of the herbarium specimens of the *Astragalus* records belonging to Andrasovszky have been clarified. 7 taxa of the samples are endemic for our country.

Key words: Andrasovszky, *Astragalus*, Turkey

GİRİŞ

Eski dünya olarak tabir edilen Asya, Afrika ve Avrupa kıtalarında *Geven/Astragalus* L. cinsi 136 seksiyonda yaklaşık 2000 taksonla temsil edilmektedir (Podlech ve Zarre, 2013). Yapılan son yayınlarla birlikte (Aytaç vd., 2012; Taeb ve Uzunhisarcıklı, 2012; Dinç vd., 2013; Karaman ve Aytaç, 2013; Çeçen vd., 2016; Karaman vd., 2016; Aytaç vd., 2016a, 2016b; Karaman vd., 2017) Türkiye' de toplamda 64 seksiyona ait 474 takson bulunmakta ve bu taksonlardan 163 (33%)'ü Türkiye için endemiktir. Türkiye florasında (Flora of Turkey and the East Aegean Islands) Andrasovszky'nin, 423, 442, 443, 450, 455, 456 numaralı *Astragalus* L. cinsi örneklerine atıf bulunmaktadır (Davis, 1970,1988; Güner vd. 2000). Bundan önce yapılan çalışmalarda Andrasovszky'nin Türkiye florasındaki *Astragalus* kayıtları ve diğer koleksiyonu hakkında açıklayıcı bilgi bulunamamıştır (Baytop, 2010a, 2010b, 2012; Yıldırım, 2014).

Andrasovszky'nin örneklerinin genelde nerede bulunduğu Türkiye Florasında cinsi yazan yazarlar tarafından da bilinmediği için aynı eserde birçok örneğine yer verilmemiş ve hangi herbaryumda olduğu belirtilmemiştir. Andrasovszky'nin eser (Dr. Tezi) ve koleksiyonundan Botanik Gezisinin tamamını günümüz Ankara, Konya ve Karaman ili sınırlarında yaptığı anlaşılmaktadır. 13 Martta 1911 de Ankara'ya gelmiş, gezisine burada 1 ay hazırlık yapmıştır. Ankara merkeze yakın Eymir ve Mogan Gölleri bölgelerinden Cihanbeyli üzerinden Konya'ya gelmiştir. Konya'dan Karapınar civarında Karacadağ çevresinde bitki toplamış sonra yine Konya üzerinden Çumra'dan geçerek

Karaman Karadağ mevkiinden bitkiler toplamıştır. Bu güzergahta yaptığı ziyaretlerde topladığı *Astragalus* cinsi örnekleri araştırılmış, herbaryum örneklerinin nerede olduğu ortaya çıkarılmıştır (Andrasovsky, 1914).

MATERYAL VE YÖNTEM

Andrasovszky'nin Anadolu koleksiyonunun araştırmalar sonucunda Macaristan Tabiat Tarih Müzesi Herbaryumunda (BP) olduğu tespit edilmiştir. Koleksiyonda bulunan *Astragalus* cinsi herbaryum örneklerinin fotoğrafları, bitkilerin orijinal metindeki lokalite bilgilerinin güncel isimleri ortaya çıkarılmıştır. Koleksiyonda bulunan *Astragalus* cinsi herbaryum örneklerinin fotoğrafları (Ek-1), bitkilerin güncel bilimsel ve Türkçe isimleri yanında, varsa o zamanki sinonimleri de araştırmada sunulmuştur (Andrasovsky, 1914; Davis, 1970, 1988; Güner vd., 2000; Aytaç vd., 2012).

BULGULAR

1911 yılında Türkiye'den bitki örnekleri toplayan Macar botanikçi Andrasovszky "Additamenta ad Forum Galaticam et Lycaonicam (Adatok Galatía és Lycaonía flórájájá hoz)" isimli çalışmasında (Andrasovsky, 1914) belirttiği gibi Türkiye'den *Astragalus* L. cinsinden 29 farklı numaralı herbaryum örneği toplamış ve eserinden anlaşıldığı üzere 19 *Astragalus* taksonun kaydı verilmiştir. Koleksiyonda bulunan ve Türkiye Florasında yer alan veya almayan *Astragalus* L. cinsine ait taksonların lokaliteleri, toplanma tarihleri Türkiye Florasında yer alıp almadıkları ve buldukları herbaryum kayıtları verilmiştir.

1- *Astragalus acicularis* Bunge/ **iğne geveni.**

Karaman, Karadağ- Süleymanhacı arası, 16.07.1911. Andr. 454. (BP). Endemik. Türkiye Florasında bahsedilmiyor.

2- *Astragalus andrasovszkyi* Bornm. / **vural geveni.**

Konya, Cihanbeyli, Karabağ Yaylası 17.05.1911. Andr. 442. Tip örnek. Türkiye Florasında bahsedilmektedir. Andrasovszky eserinde bu numuneyi *A. paecilantii* Boiss et Heldr. taksonuna yakın yeni tür olacağını belirtmiştir. Ancak Bornmüller, bu taksonun tipi olarak 442 numaralı örneği 1915 yılında *Astragalus andrasovszkyi* Bornm., ismiyle yeni bir takson olarak yayınlamıştır (Bornmüller, 1915). Bu taksonun holotipi ve isotipi Berlin Herbaryumunda (B), bir isotipi de bu koleksiyon Budapeşte herbaryumundadır (BP).

3- *Astragalus angustifolius* Lam. subsp. **angustifolius.** / **ince geven.**

Eş ad/ Sin.: *Astragalus angustifolius* Lam. var. *genuninus* Boiss.

Karaman, Karadağ-Salur arası, 23.07.1911. Andr. 448. (BP). Türkiye Florasında bahsedilmiyor.

4- *Astragalus chamaephaca* Freyn. / **özgeven.**

Konya, Cihanbeyli, Karabağ Yaylası 08.05.1911. Andr. 438. (BP). Türkiye Florasında bahsedilmiyor.

5- *Astragalus christianus* L. subsp. **christianus.** / **dallı geven.**

Konya, Cihanbeyli, Karabağ Yaylası 08.05.1911. Andr. 431. (BP). Türkiye Florasında bahsedilmiyor.

6- *Astragalus commixtus* Bunge / **kıvırcık geven.**

Konya çevresi. 07.06.1911. Andr. 423. Türkiye Florasında bahsedilmektedir.

7- *Astragalus densifolius* Lam. subsp. **Densifolius** / **gümüş geven.**

Eş ad/Sin. : *Astragalus eriophyllus* Boiss.

Türkiye Florasında bahsedilmiyor.

Konya, Cihanbeyli, Zebir Tepe. 19.05.1911. Andr. 434. (BP).

9- *Astragalus gymnolobus* Fisch./ **cıvıllı geveni.**

Konya, Cihanbeyli, Karabağ Yaylası, 14.05.1911. Andr. 446; Konya, Selçuklu, Sarayköy, 17.06.1911. Andr. 447. (BP). Endemik. Türkiye Florasında bahsedilmiyor.

9- *Astragalus hirsutus* Vahl. / **tüylü geven.**

Konya, Cihanbeyli, Karabağ Yaylası -Zebir Tepe arası, 19.05.1911. Andr. 439. (BP). Endemik. Türkiye Florasında bahsedilmiyor.

10- *Astragalus macrocephalus* Willd. subsp. **finitimus** (Bunge) D.F.Chamb. / **topaç geveni.**

Eş ad/ Sin.: *A. megalanthus* Freyn & Sint. (*A.grandiflorus* Freyn)

Konya, Cihanbeyli, Başkarasu köyü 10.05.1911. Andr. 430. (BP). Türkiye Florasında bahsedilmiyor.

11- *Astragalus mesoginatus* Boiss./ **aydın geveni.**

Konya, Cihanbeyli, Başkarasu köyü, 13.06.1911. Andr. 344. (BP). Endemik. Türkiye Florasında bahsedilmiyor.

12- *Astragalus microcephalus* Willd. subsp. **microcephalus** / **anadolu kitresi.**

Eş ad/ Sin.: *Astragalus fissilis* Freyn & Sint

Karaman, Karadağ- Madenşehir Köyü arası 24.06.1911. Andr. 451/a; Karaman, Karadağ- Dinek arası, 27.06.1911. Andr. 451; Karaman, Karadağ- Süleymanhacı yaylası arası, 17.07.1911. Andr. 457. (BP). Türkiye Florasında bahsedilmiyor.

13- *Astragalus odoratus* Lam./ **misk geveni.**

Konya, Cihanbeyli, Başkarasu köyü, 13.06.1911. Andr. 428. Türkiye Florasında bahsedilmiyor.

14- *Astragalus ornithopodioides* Lam. / pala geveni.

Konya, Cihanbeyli, Karabağ Yaylası, 04.05.1911. *Andr.* 445; Karaman, Karadağ, Madenşehir, 24.06.1911. *Andr.* 443. (BP). Türkiye Florasında bahsedilmektedir. Olgun örnek olmadığı için şüpheli kayıt olarak verilmektedir.

15- *Astragalus oxytropifolius* Boiss. / mart geveni.

Konya, Cihanbeyli, Zebir Tepe. 19.05.1911. *Andr.* 435. (BP). Türkiye Florasında bahsedilmiyor.

16- *Astragalus spruneri* Boiss. Sin: *Astragalus tempkyanus* Freyn et Bornm. / pembe geveni.

Konya, Cihanbeyli, Karabağ Yaylası, 04.05.1911. *Andr.* 441. (BP). Türkiye Florasında bahsedilmiyor.

17- *Astragalus tmoleus* Boiss. var. *bounacanthus* Freyn et Bornm. / bozdağ geveni.

Karaman, Karadağ-Süleymanhacı yaylası arası, 17.07.1911. *Andr.* 455. (BP). Endemik. Türkiye Florasında bahsedilmektedir. 455 numaralı herbaryum örneği eserde ve herbaryum etiketinde *Astragalus shizostegius* Freyn et Bornm. teşhisi ile yazılmış, ancak literatürde (Anonim, 2018a, 2018b, 2018c) bu isimle adlandırılmış bir takson yoktur. Türkiye Florasında örnek yeniden incelenerek *Astragalus tmoleus* Boiss. var. *bounacanthus* Freyn et Bornm. teşhisine karar verilmiştir (Davis, 1970).

18- *Astragalus vestitus* Boiss.&Heldr./ kılbasan geveni.

Karaman, Karadağ-Madenşehir köyü arası, 24.06.1911. *Andr.* 449. (BP). Endemik. Türkiye Florasında bahsedilmiyor.

19- *Astragalus zederbaueri* Stadlmann, Sin.: *Astragalus surugensis* Boiss et Hausskn./ ermenek geveni.

Konya, Selçuklu, Sarayköy, 05.06.1911. *Andr.* 436; Karaman, Karadağ-Dinek köyü arası, 27.06.1911. *Andr.* 437. (BP). Endemik. Türkiye Florasında bahsedilmiyor.

Astragalus ornithopodioides Lam. taksonununun herbaryum örneklerindeki numaralar 443 ve 445'tir. Ancak Doktora tezinde *Astragalus ornithopodioides* Lam. taksonunun altında herbaryum numarası 455 olarak verilmiştir. Doğrusu 445 numaralı örnek eserde yanlış yazılmıştır.

Yine eserinde aşağıdaki etiket bilgileri verilen taksonların yeni olduklarını belirtmiş ancak yeni bir yayımla tanımlayamamıştır.

Astragalus sp. nova: Karaman, Karadağ-Madenşehir arası, 25.06.1911. *Andr.* 450 ve 453. Karadağ-Süleymanhacı yaylası arası, 17.07.1911. *Andr.* 456.

Astragalus sp. nova: Konya, Selçuklu, Sarayköy, 17.06.1911. *Andr.* 452. (BP)

Astragalus sp. nova: Konya, Sarayönü, Zebir, 04.05.1911. *Andr.* 440.

Andrasovszky'nin 450 ile 453 numuneleri esas alınarak tip örnek kabul edilen *A. krugianus* var. *karadaghensis* Şirj.(Şirj., 1943) ismiyle adlandırılan ve *Astragalus plumosus* Willd.'in sinonimi kabul edilen bu örnekler koleksiyon içinde bulunamamıştır.

SONUÇLAR VE TARTIŞMA

Bu çalışma ile Andrasovszky'nin *Astragalus* cinsi kayıtlarının tam lokaliteleri, takson isimleri ve herbaryum örneklerinin durumu büyük oranda açıklığa kavuşturulmuştur. Teşhisi yapılan örneklerden 7 takson ülkemiz için endemiktir. Ancak eserinde bulunan ve *A. krugianus* var. *karadaghensis* Şirj. ismiyle tanımlanan taksonun tip örnekleri 450 ve 456 numuneleri ile 440 ve 453 numaralı numuneleri koleksiyonda bulunamamıştır. Eserde ve herbaryum örneklerinde belirtilen 440, 450, 453, 456 numaralı bitki lokalitelerinden yeniden örnekler toplanarak açıklığa kavuşmayan bu bilgilerin açıklığa kavuşturulması gerekmektedir.

TEŞEKKÜR

Macaristan Tabiat Tarih Müzesi (MHNM) ve herbaryum (BP) yetkililerine, özellikle Kuratör Lajos SOMLYAY'a, Budapeşte(Macaristan) Büyükelçiliği yetkililerine teşekkür ederiz.

KAYNAK LİSTESİ

- Andrasovzky, J.(1914). Additamenta ad Floram Galaticam et Lycaonicam (Adatok Galatía és Lycaonia flórájá hoz).106 s. Budapest.
- Anonim, (2018a). Med–Checklist, <http://ww2.bgbm.org/mcl/home.asp>, (erişim tarihi: 30.09.2018).
- Anonim, (2018b).The International Plant Name Index. Royal Botanic Gardens, Kew. <http://www.ipni.org>, (erişim tarihi: 30.09.2018).
- Anonim, (2018c). The Plant List. <http://www.theplantlist.org>, (erişim tarihi: 30.09.2018).
- Aytaç, Z, Ekici, M. ve Akan, H. (2012). Astragalus L. Şu eserde: Güner A, Aslan S, Ekim T, Vural, M. ve Babaç, M.T. (edlr.) Türkiye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler). Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi ve Flora Araştırmaları Derneği Yayını, İstanbul.
- Aytaç, Z., Akan, H, Ekici, M. ve Özkan, M. (2016). Synopsis of the section Dissitiflori DC. in the genus Astragalus (Fabaceae) in Turkey. *Ot Sistematik Bot.* 22 (1-2): 25-38.
- Aytaç, Z., Akan, H, Ekici, M. ve Özkan, M (2016). Synopsis of the section Incani DC. in the genus Astragalus (Fabaceae) in Turkey. *Ot Sistematik Bot.* 23 (1-2): 67-110.
- Baytop, A. (2010a). Plant collectors in Anatolia (Turkey). *Phytologia Balcanica* 16 (2):187 -213.
- Baytop, A. (2010b). Türkiye’ de Botanik Tarihi Araştırmaları. Tübitak Yayınları Akademik Dizin, Ankara.
- Baytop, A.(2012). Anadolu’nun dar bir yöresinden örnek toplamış bitki toplayıcıları. *Osmanlı Bilimi Araştırmaları* XIV/1.
- Çeçen, Ö., Aytaç, Z. ve Mısırdalı, H. (2016). *Astragalus unalii* (Fabaceae), a new species from Turkey. *Turk J.Bot.* 40: 81-86.
- Davis, P.H. (ed.). (1970). *Flora of Turkey and the East Aegean Islands.* 3: 49-254. Edinburgh University Press, Edinburgh.
- Davis, P.H. (1988). *Flora of Turkey and the East Aegean Islands.* 10. Edinburgh University Press, Edinburgh.
- Diñç, M., Aytaç, Z. ve Doğu, S. (2013). A new species of *Astragalus* (Fabaceae) from Turkey. *Turk J Bot.*, 37: 841–846.
- Güner, A., Özhatay, N., Ekim, T., Başer, K.H.C. 2000. *Flora of Turkey and the East Aegean Islands.* 11 (Supplement II). Edinburgh University Press, Edinburgh.
- Karaman Erkul, S. ve Aytaç, Z. (2013). *Astragalus yukselii* (Leguminosae), a new species from Turkey. *Turk J Bot.* 37: 836–840.
- Karaman, E.S, Çeter, T. ve Aytaç, Z. (2017). Türkiye’nin *Astragalus* L. (Leguminosae) cinsine Ait Poterion Bunge seksiyonunun revizyonu. *Ot Sistematik Bot.* 24 (1): 1-20.
- Karaman, Erkul, S., Aytaç, Z. ve Ekici, M. (2016). Synopsis of the sect. *Hymenocoleus*, sect. *Hymenostegis*, and sect. *Macrophyllum* belonging to *Astragalus* (Fabaceae) in Turkey. *Turk J. Bot.* 40: 412-418.
- Podlech, D, Zarre, S.H. (2013). A Taxonomic Revision of the Genus *Astragalus* L. (Leguminosae) in the Old World II. Vienna, Austria: Natürhistorischen Museum Wien.
- Taeb, F. ve Uzunhisarcıklı, M.E. (2012). *Astragalus argentophyllus* (Fabaceae), a new species from south Anatolia, Turkey. *Ann Bot Fenn.* 49 (4): 259–262.
- Yıldırım, Ş.(2014). *Anadolu Botanik Tarihi.* Şu Eserde; Güner, A. ve Ekim, T. (edlr.) Resimli Türkiye Florası, 1. Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi Yayınları Flora Dizisi 2, Flora Araştırmaları Derneği Yayını ve Türkiye İş Bankası Kültür Yayını, İstanbul.

Ek-1: Andrasovszky'nin *Astragalus* L. cinsi taksonlarının herbarium örneklerinin fotoğrafları.

Astragalus andrasovszkyi Bornm. / vural geveni

Astragalus acicularis Bunge / iğne geveni

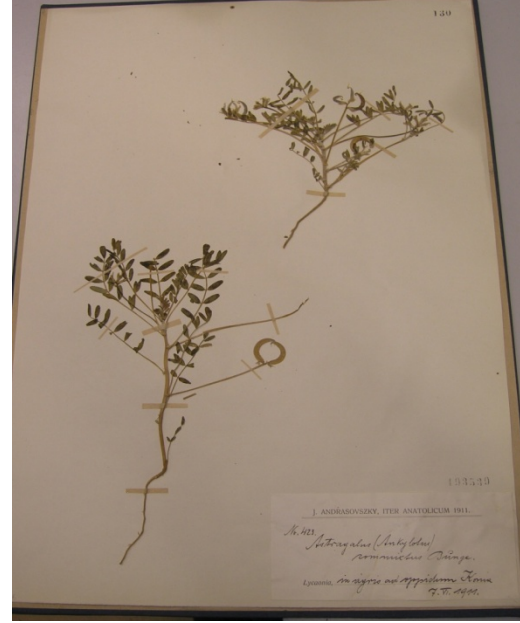
Astragalus angustifolius Lam. subsp. *angustifolius* / ince geven

Astragalus chamaephaca Freyn. / özgeven

Astragalus christianus L. subsp. *christianus*. / dalh geven

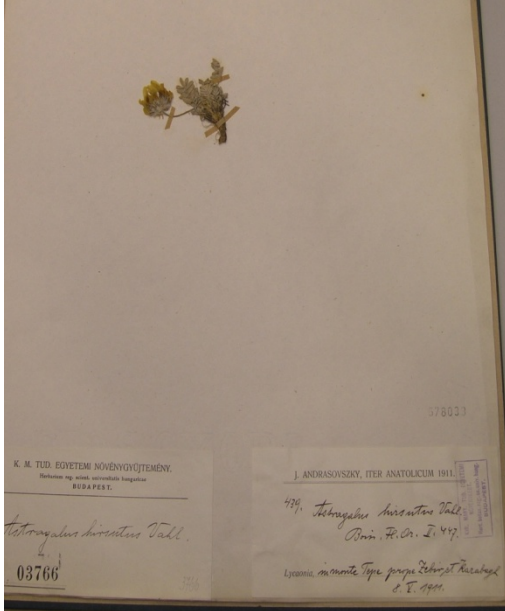
Astragalus commixtus Bunge / kıvrıkcık geven

Astragalus densifolius Lam. subsp. *densifolius*. / gümüş geven

Astragalus gymnolobus Fisch./ cibil giveni

Astragalus hirsutus Vahl. / tüylü geven

Astragalus macrocephalus Willd. subsp. *finitimus* (Bunge) D.F.Chamb. / topaç geveni

Astragalus mesoginatus Boiss. / aydın geveni

Astragalus microcephalus Willd. subsp. *microcephalus* / anadolu kitresi

Astragalus odoratus Lam. / misk geveni

Astragalus ornithopodioides Lam. / pala geveni

Astragalus oxytropifolius Boiss. / mart geveni

Astragalus spruneri Boiss. / pembe geveni

Astragalus tmolesus Boiss. var. *bounacanthus* Freyn et Bornm./ bozdağ geveni

Astragalus zederbaueri Stadlmann / ermenek geveni

Astragalus vestitus Boiss. & Heldr./ kalbasan geveni